

**AHLAK VE ADALETİN KAMU YÖNETİMİNDE MEŞRUIYET
SORUNUNU GİDERMEDEKİ ROLÜ VE ÖNEMİ***

**THE ROLE OF ETHICS AND JUSTICE IN SOLVING THE PROBLEM OF
LEGITIMACY IN PUBLIC ADMINISTRATION**

Ömer ÇAMUR**, Ahmet Hamdi AYDIN***

*Geliş Tarihi: 15.05.2019
(Received)*

*Kabul Tarihi: 05.11.2020
(Accepted)*

ÖZ: Çoğunluğun onayladığı, dinin, yasanın ve kamu vicdanının doğru kabul ettiği eylem ve işlemler gibi anlamlara gelen meşruiyet kavramı, kamu yönetimi için oldukça önemlidir. Zira kamu yönetimi, vatandaşların ihtiyaç duyduğu hizmetleri yine vatandaşlar adına gerçekleştiren devletin çok önemli bir organıdır. Kamu yönetiminin gerçekleştirmiş olduğu eylem ve işlemlerin vatandaşlar tarafından onaylanması veya doğru kabul edilmesi kamu yönetiminin meşruiyetini oluşturmaktadır. Meşruiyet ise ahlak ve adalet ile anlam kazanmaktadır. Genelde ahlak ve özde ise adaletten yoksun bir şekilde faaliyet gösteren bir yönetimin gerçekleştirmiş olduğu eylem ve işlemlerin vatandaşlar tarafından onaylanması zorlaşmaktadır. Bu durum vatandaşların kamu yönetiminin faaliyetlerine rıza göstermesini engellediği gibi kamu yönetimine duyulan güveni de olumsuz etkilemektedir. Türk kamu yönetimi tarihsel bir nitelik ihtiva eden meşruiyet sorunu ile karşı karşıyadır. Meşruiyet sorunu bazen kamu yönetimi tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerle bazen de kamu yönetiminin kesintisiz bir şekilde hizmet sunmak amacıyla elinde bulundurduğu gücü amacı doğrultusunda kullanmamasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler ışığında yapılan bu çalışmada öncelikle meşruiyet kavramı incelenecektir. Çalışmanın devamında ise meşruiyetin Türk kamu yönetimi açısından nasıl bir sorun olduğu açıklanacak ve meşruiyet sorununun giderilmesinde ahlak ve adaletin rolü tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Meşruiyet, Ahlak, Adalet.

ABSTRACT: Having such meanings as the actions and acts approved by the majority and deemed right according to religion, law and public conscience, the concept of legitimacy is highly significant for public administration; because public administration is a crucial government body that delivers services needed by citizens on behalf of citizens again. That acts and actions practiced by public administration are approved or deemed right by citizens constitutes the legitimacy of public administration. Legitimacy gains meaning with ethics and justice. It is difficult for the acts and actions conducted by an administration devoid of

* Bu çalışma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN danışmanlığında Ömer ÇAMUR tarafından 2019 yılında tamamlanan "Türkiye'de Kamu Yönetimi İle İlgili Sorunların Çözümünde Ahlak ve Adaletin Rolü" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, omercamur44@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6447-1475.

*** Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ahaydin@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2771-8074.

ethics in general and of justice in particular to be approved by citizens. It prevents citizens from consenting to the activities of public administration as it affects trust in public administration in a negative way. Turkish public administration faces the problem of legitimacy which has a historical aspect. The problem of legitimacy appears through the activities of public administration sometimes, and the failure of public administration to wield its power to provide services uninterruptedly in line with its purpose at other times. In light of this information, this study first investigates the concept of legitimacy. Then, it explains how legitimacy is a problem for Turkish public management, and discusses the role of ethics and justice in overcoming the problem of legitimacy.

Key Words: Public Administration, Legitimacy, Ethics, Justice.

1. GİRİŞ

Meşruiyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde ne olduğu ile ilgili birçok düşüncenin ileri sürüldüğü ve bir temele oturtulmaya çalışıldığı önemli kavramlardan biridir. Meşruiyet, klasik anlamı ile yönetimin gerçekleştirmiş olduğu eylem ve işlemlerin vatandaşlar tarafından kabul edilmesi veya onaylanması şeklinde kullanılmıştır. Meşruiyetin bu anlamı günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Kamu yönetimi, devletin yürütme aracı olarak, vatandaşların ihtiyaç duyduğu hizmetleri sunan önemli bir olgudur. İnsanların toplumsal bir hayat sürmeye karar verdikleri günden beri var olan kamu yönetimi günümüz dünyasında daha da önemli bir hal almıştır. Zira vatandaş ihtiyaçlarının arttığı günümüz dünyasında, halkın gereksinimlerinin büyük bir bölümü kamu yönetimi eliyle karşılanmaktadır. Kamu yönetiminin var olabilmesi ve sahip olduğu bu önemi koruyabilmesi, onun meşru olarak kabul edilmesini gerektirmektedir.

Meşruiyet, ahlak ve adalet kavramları ile birlikte anlamlı hale gelen bir kavramdır. Kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinin halk tarafından kabul edilebilmesi onun ahlak ve adalete uygunluğuna bağlıdır. Zira halkın gayri ahlaki ve adaletsiz olarak nitelendirdiği bir yönetimin faaliyetlerine rıza göstermesi zorlaşmakta ve bu durum kamu yönetiminin meşruiyetini olumsuz etkilemektedir.

Kamu yönetiminde meşruiyet sorunu iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, halka hizmet sunmak amacıyla faaliyet gösteren kamu yönetiminin amacı dışında hareket etmesidir. Yani vatandaşların beklentilerini karşılamakla görevli olan kamu yönetiminin kendisinden beklenen hizmetleri yerine getirmesi, onun meşruiyetini etkilemektedir. İkincisi ise, kamu yönetiminin elinde bulundurduğu gücü amacı dışında kullanmasıdır. Devletin kesintisiz bir şekilde hizmet sunabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için zor kullanmaya yetkili araçları vardır. Bu araçların elinde güç kullanma yetkisi bulunmaktadır. Gücün vatandaşlara hizmet sunmak yerine farklı amaçlarla kullanılması kamu yönetiminin meşruiyetini doğrudan etkileyebilmektedir.

Kamu yönetimi vatandaşlar nezdinde devleti temsil etmektedir. Dolayısıyla kamu yönetiminin meşruiyeti devletin meşruiyetini de içermektedir. Kamu

yönetiminin faaliyetleri sırasında halkın desteğini ve beğenisini kazanması, yönetimin meşruiyeti açısından bir zorunluluktur. Bu doğrultuda yapılan çalışmada, öncelikle meşruiyet kavramının ne olduğu ile devletin meşruiyetini farklı temellere dayandıran görüşler açıklanacaktır. Çalışmanın devamında ise ahlak ve adaletin kamu yönetiminin meşruiyet problemini gidermedeki rolü ve önemi tartışılacaktır.

2. MEŞRUIYET KAVRAMI

Kelime anlamı olarak, çoğunluğun onayladığı, dine uygun olma, dinin, yasanın ve kamu vicdanının doğru kabul ettiği eylem/uygulama gibi anlamlara gelen meşruiyet, tarihten beri üzerinde yoğun bir şekilde tartışılan ve ne olduğu ortaya konmaya çalışılan kavramlardan biridir (Hançerlioğlu, 1993: 255-256). Öyle ki farklı toplumlarda aynı zaman dilimi içerisinde, birbirlerinden farklı meşruiyet tanımlamaları yapılmıştır. Bu nedenle günümüzde farklı ülkelerde meşruluğun farklı anlamları ile karşılaşılabilir (Çetinkaya, 2009: 9).

Meşruiyet kavramı tarihi süreç içerisinde klasik anlamıyla yönetim ile ilişkili bir şekilde ele alınmış, genellikle yöneticinin yönetsel dayanaklarının değerlendirilmesinde ve halkın yöneticiye verdiği yönetim faaliyetinde söz sahibi olması gibi alanlarda ortaya çıkmıştır. Zaman zaman tanrısal bir kökenden gelme savıyla siyasal erke meşruluk sağlamaya çalışarak siyasal iktidar sağlamaya yönelik de kullanılmıştır (Gürbüz, 2013: 8-9).

Tarihselliği ve anlamsal çeşitliliğinden dolayı meşruiyet kavramı ile ilgili yazın literatüründe birçok tanıma rastlamak mümkündür. Meşruiyet, bir davranış ya da düşüncenin haklı bir temele dayandırılması ve ilgili düşünce ya da davranışın rasyonelliğinin ispatlanması olarak tanımlanabilir (Çetin, 2003a: 92). Meşruluk, temelinde toplumsal uzlaşma (consensus) bulunan, yani insanların genel rızası temelinde şekillenen bir kavramı ifade etmektedir. Durkheim ve Comte gibi bazı pozitivist düşünörlere göre meşruluk, “belli bir toplumda var olan duyguların, çıkarların ve inançların birliği”ni ifade etmektedir (Vergin, 2003: 37; Balcı, 2016: 615).

Meşruiyet konusunda geniş çalışmalar yapan ve bu alana önemli katkılar sağlayan Max Weber ise meşruiyeti, “bir düzenin, mensuplarının ekseriyetince rıza görmesi ve bağlayıcı olarak kabul edilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda ön plana çıkan temel unsur “rıza” kavramıdır. Yani Weber meşruiyeti, rızaya dayalı bir onaylanma olarak ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile Weber meşruiyet kavramını, meşru gücün veya otoritenin uygulamalarının kabul edilmesini ve onaylanmasını anlatmak için kullanır (Weber, 2015: 100; Aydın, 2017: 253). Weber’in burada ifade ettiği gücün, Davutoğlu’nun ifadeleriyle, “şiddet tekeli anlamında değil, ahdi anlaşmalara dayalı, karşılıklı hukuka dayalı, otorite anlamında, gerektiğinde fiili güç kullanımı anlamında bir güç olarak anlaşılması gerekir” (2003: 51). Weber gücün yetkiye dönüşmesinde inanç unsurunu ön plana çıkararak, her yönetim türünün kendi meşruiyetine yönelik bir inanç oluşturma gayreti içerisinde olduğunu belirtmektedir.

Zira meşruiyet, insanlar meşruiyet talebini kabul ettiklerinde ve ona inandıklarında geçerlilik kazanmaktadır. Güç, onunla ilişkisi olan insanların onun meşru olduğuna inanması halinde meşru olmaktadır (Gönenç, 2001: 134; Aydın, 2017: 254).

Günümüzde ise bütün anayasal sistemlerin temeli olan meşruiyet, “yönetici erkin dayanağı açısından, yönetilenlerin onayı” anlamında bir temele dayandırılma görünümündedir. Burada bir sözleşmenin varlığı düşüncesi ile hareket edilmektedir. Bu sözleşme yönetimlerin hakları koruması ve ortak yararı hedeflemesinin güvence altına alınmasıdır. Bu durum özellikle periyodik seçimler yoluyla yönetimlerin egemenlik kurmadıklarını, sadece kendilerine yöneltmiş olan yönetimi “emanet” olarak kullandıklarını vurgulanmaktadır (Gürbüz, 2013: 8).

Esasen meşruluk kavramıyla yönetimin davranışlarındaki haklılığı anlaşılmaktadır. İdari bir sistemin meşruluğu, hukukun temel normları, kurucu düzenlemeler ve uygulamada ise vatandaşların kabulleri ile desteklenmesi anlamına gelmektedir. İdari bir sistemin meşru olarak kabul edilmesi ve bu alandaki tanımlar ise yaşanan tarihsel döneme göre farklılık göstermiştir. Bu durum ise birçok meşruluk tanımının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Eren, 2003: 58). Yapılan tanımlar incelendiğinde ise meşruluğun onaylanmak anlamında kullanıldığı görülmektedir. Daha geniş bir ifade ile siyasal iktidar veya yönetsel erk arasında herhangi bir ayrıma gidilmeksizin, yani tüm devlet kademelerinin aldıkları kararlarda ve uygulamalarda vatandaşların kabulüne veya rıza göstermesine dayanan bir kavramı ifade etmektedir. Dolayısıyla bir yönetimin meşruluğu, temelde vatandaşların rızasına bağlı kalmaktadır. Günümüz dünyasında vatandaşların yönetime rıza gösterilmesi ise Bentham’ın ifadeleri ile üç farklı düzeyde somutlaşmaktadır. Bunlardan ilki, yönetimin var olan kurallara uymasındadır. Yani devletin faaliyetlerini belirleyen ve vatandaşların çıkarları için oluşturulmuş kurallara uyulması gereğidir. İkincisi, vatandaşların inandıkları doğrultusunda atılan adımların kabul görme oranının daha yüksek olmasını ifade eden, inançlar üzerine temellendirilen haklılaştırma. Üçüncüsü ise yönetilenlerin, yönetenlerin eylemlerine rıza göstermeleridir (Balcı, 2016: 615). Bu üç durumun bir arada bulunması ise meşruluğu ortaya çıkarmaktadır.

Meşruiyet rızanın yanı sıra güce de dayanan bir olgudur. Zira Aydın’a göre Weber’in meşruiyet teorisi her ne kadar rızaya veya gönüllü itaat etmeye dayansa da, meşruiyet egemen bir sınıfı desteklemek için de vardır ve dolayısıyla kamu yönetimi baskı ve zor kullanma yoluna gidebilir. Meşruiyet konsensüse dayanmak ve hatta evrensel olmak zorunda değildir. Meşruiyet baskıcı bir egemenliğin sonucu olarak kabul edilip, çoğunluğun değil de azınlığın görüşü doğrultusunda topluma empoze edilebilir. Kamu yönetiminin zaman zaman zor kullanma yetkisi olan kurumları aracılığıyla zor kullanmaya başvurduğu ve devletin zor kullanma yetkisi olan araçları olduğu söylenebilir. Bu durum, konsensüsün yanı sıra zor kullanma ya da baskının da kamu yönetiminin meşrulaştırılmasının bir diğer temeli olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla kamu yönetiminin meşruiyetinin uzlaşmaya mı yoksa

zor kullanmaya mı dayanacağı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Genellikle liberal demokratik toplumlarda meşru otoritenin temeli “hukuksal-rasyonel” iken, demokrasisini henüz kurum ve kuruluşlarıyla tamamlamayan toplumlarda “geleneksel”dir (2017: 255-256).

Yapılan açıklamalardan hareketle meşruyetin salt normatif bir kavramdan öte ampirik ve analitik boyutları bulunan bir kavram olduğu görülmektedir. Analitik bir kavram olarak bir ölçümü ifade eden meşruyet, yapılan herhangi bir faaliyetin muhataplar tarafından ne derece kabul edildiğini belirleme aracı olarak kendisini göstermektedir. Diğer taraftan ise sabit ve değişmez bir meşruyet tanımı da bulunmamaktadır. Meşruyetin bu durumu tarihsel olarak farklılaşabildiği ve belirli bir dönemde meşru olarak nitelendirilebilecek bir uygulamanın farklı bir dönemde gayri-meşru olarak nitelendirilebileceğidir. Bu değişim esasen toplum nezdinde egemen bulunan değerler ve görüşlerin farklılığına göre meşruyetin de değişebileceği ile ilgilidir (Mütevellioglu, 2006: 7).

3. DEVLETİN MEŞRUYETİNİ FARKLI TEMELLERE DAYANDIRAN GÖRÜŞLER

Meşruyet olgusu bireylerin ve toplumların yaşamı, zihin dünyası ve ortak uzlaşılarıyla ilişkili olduğu için üretilebilir bir niteliğe sahiptir. Bu durum toplumların zaman içerisinde meşruyet anlayışlarının değişime uğramasına neden olmaktadır (Birsin, 2012: 7). Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde farklı meşruyet anlayışları ortaya çıkmış ve bu durum meşruyetin çeşitli temellere dayalı olarak sağlanmasına yol açmıştır. Meşruyetin ne olduğunun tam olarak anlaşılabilmesi için meşruyetin dayandığı temellerin neler olduğunun açıklanması oldukça önemlidir.

3.1. Meşruyeti Devletin Kendi Kutsal Varlığında Gören Anlayış

Bu düşüncede “Devlet Akli” ve “Hukuk Devleti” doktrinlerine gönderme yapılmakta ve devletin bekası hususu Antik Yunan tarihçisi Thukydides’in eserlerindeki bakış açısı doğrultusunda şekillendirilmektedir. Machiavelli tarafından sistemleştirilen bu düşünce Hegel’in çalışmaları ile zirveye çıkmıştır (Malkoç, 2017: 90).

Machiavelli meşruyetin güç ile sağlanmasını temel olarak yeni bir meşruyet geleneğine öncülük etmiştir. Machiavelli’ye göre devlet, kendi kurallarını yine kendi varlık amacına uygun olarak kendisi yapmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için iktidar güçlü olmalıdır. İktidarın güçlü olduğu durumlarda birey ve toplum devletin meşruyet ilkelerine uyum göstermesi gereken araçlardır. Birey ve toplum iktidarı sınırlayamaz ve iktidarı sınırlayacak herhangi bir güç de bulunmamalıdır. Çünkü iktidar, birey ve toplumun iradeleri üzerinde mutlak amaçtır. Yapılması gereken şey ister ikna, isterse korku ile toplumun itaatini sağlanmasıdır.(Birsin, 2012: 15; Çetin, 2003b: 74).

Machiavelli insanları, devletin disiplini ve otoritesi altına alarak neyin iyi veya kötü olacağını devletin belirlemesi gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla insanlar

nezdinde temel meşruiyet kaynağı devlettir. Machiavelli'nin meşruiyet düşüncesinde egemenliğin sınırsız, mutlak ve bir bütün olduğu, birey ve toplumun iktidar için aracı kılındığı, itaat olgusunun pasif bir boyun eğmeye dönüştürüldüğü görülmektedir (Çetin, 2003b: 74). Bu anlayış devletin tek kudret halini almasını sağlamakta ve meşruiyetin kaynağını devlete dayandırmaktadır.

Machiavelli'nin devleti mutlak kudret olarak nitelendirmesi Hegel için de geçerlidir. Hegel devletin dinden ve ahlaktan sıyrılması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü Hegel'e göre devlet, kendiliğinden rasyonel bir olgudur. Kendiliğinden mutlak ve hareketsiz bir amaçtır. Bu amaç, devletin üyesi olmakla en yüksek vazifeye erişen bireyler karşısında mutlak bir hakka sahiptir. Hegel, devletin birey karşısındaki ahlaki üstünlüğünü kendi bilincinde olan evrensel bir irade ile kabul ederek bu iradenin vatandaşların bilgileri ve anlayışları üzerinde bir bilgi ve sezgi olduğunu belirtmektedir. Zira Hegel'e göre devlet bireylerin üstünde bir oluşum olarak sivil toplumun hem gayesi hem de ruhudur. (Hegel, 1991: 258; Kutlu ve Koç, 2017: 342).

Machiavelli ve Hegel'in düşüncelerinde devlet bireyin iyiliğinden farklı bir temele sahiptir ve haklılığını ve meşruiyetini kendi içinde taşımaktadır. Bu düşünce, devleti, kendisini meydana getiren tüm unsurlardan sıyırmakta ve toplumdaki koparmaktadır. Devlet, "kutsallığı kendiliğinden" bir hal almaktadır (Malkoç, 2017: 90). Dolayısıyla devletin meşruiyeti yine kendisinde bulunmaktadır.

3.2. Meşruiyeti Halk Egemenliğine Dayalı Hukuka Dayandıran Anlayış

Devletin meşruiyetini bizzat devletin kendi kutsallığına dayandıran anlayışın karşısında "hukuk devleti" doktrini bulunmaktadır. Bu anlayış Avrupa'da Aydınlanma ve Burjuva sınıfının gerçekleştirmiş olduğu devrimlerle ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin temel amacı devlet iktidarının hukuka bağlı hale getirilmesi, sınırlandırılması ve devletin sahip bulunduğu kudretin keyfilikten arındırılarak kurallar üzerine inşa edilmesidir (Malkoç, 2017: 90).

Bu düşüncenin önemli öncülerinden biri J. J. Rousseau'dur. Rousseau insanların devletteki birliğini bir sözleşmeye dayandırmış ve devletin mutlak otoritesini yıkmıştır. Ona göre "...egemen varlık ne denli mutlak, ne denli kutsal, ne denli dokunulmaz olursa olsun, genel sözleşmenin sınırlarını aşamaz" (Rousseau, 2017: 30-31). Bu düşünce meşruiyetin temelini devletten alıp vatandaşların imzaladıkları sözleşmeye bağlamaktadır.

Toplumun ortak çıkarlar etrafında bütünleştirilmesi gerektiğini ifade eden Rousseau, devletin meşruiyetini toplumun ortak yararına hizmete dayandırmıştır. Rousseau'ya göre yönetim, gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde vatandaşların genel iradesini yansıtıyorsa meşrudur (Kalfa ve Ataay, 2015: 458; Sitembölükbaşı, 2001: 6). Bu durum meşruiyet için halkın genel egemen olmasını gerektirmektedir. Rousseau'nun bu düşüncesi halk egemenliği görüşü olarak da adlandırılmaktadır. Halk egemenliği düşüncesine göre egemenlik, "ulus denilen ve kendisini teşkil eden

fertlerden ayrı bir manevi şahıs olarak mülahaza edilen bu varlığa değil, doğrudan doğruya halkı teşkil eden fertlere ait bulunmaktadır” (Okandan, 1959: 956; Akt. Fanid, 2014: 34).

Özetle ifade etmek gerekirse Rousseau devletin meşruiyet temelini halka dayandırmakta ve egemenliği de halka vermektedir (Kalfa ve Ataay, 2015: 460). Zira Onun düşüncesinde devleti ortaya çıkaran temel unsur insanların bir arada yaşamak için imzalamış oldukları toplumsal sözleşmedir. Bu durum devletin insanlar için var olduğunu ifade etmekte ve temel meşruiyet kaynağının halk olduğunu belirtmektedir.

Meşruiyetin temelini halka dayandıran bir diğer önemli düşünür M. Weber’dir. Weber meşruiyetin kaynağı konusunda Rousseau’ya göre daha seçkin bir yaklaşım ortaya koymuştur. Ona göre devlet meşruiyetini, yaptığı kuralların rasyonelliğinden ve geçerliliğinden almaktadır. Devletin faaliyetlerinin daha önce oluşturulan hukuksal düzen sınırları içinde kalması meşruiyet için gerekli şarttır (Sitembölükbaşı, 2001: 6-7).

Weber üç farklı meşruiyet dayanağı olduğunu belirtmiştir. Bu otorite türleri, yasal-ussal otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otoritedir. Yasal-ussal otorite; bir kişinin amirinin veya üstünün otoritesini, bu otoritenin yasalara uygun bir şekilde elde edildiği ve yasalara uygun bir şekilde kullanıldığı için meşru kabul ettiği anlamını taşımaktadır (Besler ve Oktal, 2012: 136; Vergin, 2003: 64). Bu otorite türünde sadakat bir kişiye ya da yönetici aileye değil, yetkileri anayasa ile belirlenmiş kişilik dışı bir dizi kurumlarla ilgilidir. Bu otoritede emretme yetkisini elinde bulunduranlar, belirlenen kurallar çerçevesinde iktidar olurlar, kurallar doğrultusunda yetkilerini kullanırlar ve bu kurallar ile iktidardan uzaklaşırlar (Bal, 2014: 252; Özdemir, 2014: 76). Geleneksel otorite; geleneklere uygun olarak eskiden beri var olan uygulamalardan oluşan bir otoritedir. Geleneksel otorite liyakate göre değil de akrabalık ve statüye dayanmaktadır. Emretme gücünü elinde bulunduranlar genellikle tevarüs ettikleri statü sebebiyle kişisel otoriteye sahip olan efendilerdir. Burada otoriteyi icra eden kişi ya da kişiler geleneksel kurallar tarafından belirlenir ve uygulamada da yine geleneklere bağlı kalınmaktadır (Eryılmaz, 2015: 273; Ekşi, 2010: 194). Geleneksel otorite genellikle dini uygulamalara ve dini geleneklere bağlı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Karizmatik Otorite; Weber’e göre karizma bir sınıfa, bir gruba veya bir tabakaya değil, kişiye ait olan bir olgudur. Sıra dışı kişilik ve liderlik olarak nitelenen karizmatik otorite, kendisine toplum tarafından olağanüstü nitelikler atfedilen ve bir bunalım sırasında toplumu bu bunalımdan kurtaracağına inanılan kişiler için kullanılan bir kavramdır. Bu otorite tipinde, otoriter olmanın sıradan insanların sahip olabilecekleri özelliklerin ötesinde ve üstünde, kendine özgü bazı güç veya nitelikleri, sihir, kahramanlık ya da diğer olağanüstü yetenekleri taşıdığına inanılır ve halk sahip olduğuna inanılan bu niteliklerden dolayı otoriteyi benimser ve itaat eder (Mutlusu,

2001: 74; Ekşi, 2010: 192; Şavklı ve Aydın, 2013: 71; Özer, 2014: 136; Gönenç, 2001: 134).

3.3. Meşruiyeti Bir Öğretiye Dayandıran Anlayış

Yönetimin ancak ideal bir öğreti ile meşruiyet kazanabileceği düşüncesi tarihin tüm dönemlerinde kendisine taraftar bulmuştur. Devlete meşruiyet kazandıran öğretiler çoğunlukla kutsallık dayanağı bulunan öğretilerdir. Bu anlayışa göre devlet, meşruiyetini halkın tercihlerinden ve bizzat kendi varlığından alamaz. Çünkü devlet, varlığını kabul edilebilir belli başlı bir misyona dayandırmak zorundadır. Bu hususta halkın tercihleri daima doğru olmayabilir. Dolayısıyla şüphe edilmeyen ideal bir sistem halkın desteği olsun veya olmasın yönetime meşruiyet kazandırabilir (Malkoç, 2017: 91).

Devletin meşruiyetinin sağlanmasında “din” tüm öğretilerin başında gelmektedir. “Dini meşruiyet” olarak da adlandırılan bu durum, meşruiyetin aşkın olandan, dinden ve dini kaynaklardan sağlandığı meşruiyettir. Birçok işlevi bulunan ve işlevlerinden biri de yönetime meşruiyet kazandırmak olan din, tarih boyunca en derinlikli, en etkin ve en yaygın meşrulaştırma aracı olarak var olmuştur (Çiftçi, 2012: 90).

Din ilk çağlardan beri çeşitli gerekçeler ortaya koymuştur. Dinin ortaya koyduğu gerekçeler yönetimin meşrulaştırılmasında araç olarak kullanılmıştır. Örneğin tarihsel süreçte, mevcut sosyo-politik sistemin tanrının eseri olduğunu öne süren mitolojiler, eski krallık kurumunu kutsal olarak nitelendiren ideolojiler ve günümüz demokratik kavramların dahi tanrı vergisi olduğunu gösterir düşünceler dinin meşruiyet ile yakın ilişkisini göstermektedir. Belirtmek gerekir ki, yöneticiye itaat dini bir vazife, itaatsizlik ise günah olarak nitelendirildiği anda dine meşrulaştırma işlevi kazandırılmış olmaktadır (Berger, 1995: 433).

Dinin meşrulaştırıcı etkin işlevini kullanmayan bir devlet veya sosyal ve siyasal düzen düşünmek imkansız gibi görünmektedir. Dine en uzak duran iktidar veya devletler dahi meşruiyet için dine başvurmuşlar ve dinin toplumsal düzen sağlama ve statükoyu meşrulaştırabilme fonksiyonundan faydalanmak istemişlerdir (Okumuş, 2001: 86).

Dinin yönetimin meşruiyetini sağlama konusundaki işlevi, genellikle “yönetimin dini emirlerle gerçekleştirilmesi” anlayışının bir sonucu olmasından ileri gelmektedir. Dinin emirleri bireysel anlamda ideal insan tipinin oluşturulmasının yanı sıra kamil bir toplumun inşasını sağlamayı da içerdiği için, din, devlet yönetiminin meşruiyetini etkilemektedir. Dinin ortaya koymuş olduğu emir ve kaidelerin etkin bir yönetimin gerçekleştirilmesi konusunda etkili olması, yönetimin dini kurullarla gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu durum devlet yönetiminin meşruiyetinin dine bağlı hale gelmesini beraberinde getirmektedir.

Tarihsel süreçte yönetimin meşruiyetini din dışı bir ideolojiye bağlayanlar da bulunmaktadır. Örneğin Marksizm, siyasal iktidar ve toplumsal sınıf olgularına karşı

çıkılmaktadır. Marksizm bu olguların ortadan kaldırılması hususunda proletarya sınıfının gerçekleştireceği devrim ile başa geleceğini ifade etmekte ve iktidarı ele geçirme konusunda bir geçiş dönemi öngörmekte ve hedeflemektedir. Bu düşüncede ön görülen geçiş dönemi, sosyalist ideolojilere bağlı yönetimlerde iktidara meşruiyet sağlamaktadır (Malkoç, 2017: 93).

4. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE MEŞRUIYET SORUNU

Türkiye’de yönetimin meşruiyet sorunu uzun yıllardır varlığını koruyan bir sorundur. Türk demokrasi geleneğinde meşruiyetten bağımsız bir temsil sistemi ve temsilden de yoksun bir meşruiyet algılaması hakim olmuştur. Bunun temel nedeni ise demokrasinin amacı yerine güçlü devlet, devletin güvenliği, kamu çıkarı ve kamusal düzen gibi kavramların hakim olmasıdır (Çetin, 2003a: 94). Bu durum ise Türkiye’de meşruiyetin güce dayalı olarak kullanılmasını veya meşruiyetin güç ile sağlanmaya çalışılmasını beraberinde getirmiştir.

Her ülkede olduğu gibi günümüz Türkiye’inde de devletin zor kullanmaya yetkili araçları (kolluk güçleri) bulunmaktadır. Bu araçlar, devletin meşru fonksiyonu olan kamu düzeninin ve hukukun uygulanmasının sağlanması için bir gerekliliktir. Ancak burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus, 1923’te kurulan yeni devletin, kurulan siyasal ve ekonomik düzeni korumak üzere aşırı zor kullanma yetkisi ile donatılmış bir kolluk örgütü kurmuş olmasıdır. Bu dönemdeki yeni kamu yönetimi sistemi tek partili ve otoriter bir sistem olduğu için, Cumhuriyetin ilk yirmi-otuz yılında radikal siyasal ya da yönetsel sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Lakin özellikle 1946 yılından sonra çok partili siyasal hayatın yaşanmaya başlaması ile birlikte Türkiye’de siyasal ve sosyal değişimler açısından çok hızlı ve olumlu gelişmeler ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye’de kamu yönetimi uygulamalarının bu genel gelişme doğrultusunda bir demokratikleşme süreci geçirdiği pek söylenemez. Toplumun siyasallaşması ve demokratikleşmesi arttıkça kamu yönetimi de siyasallaşmış; fakat siyasal iktidara karşı hareketlerle, demokratik ve rasyonel yetkiler ve yöntemlerden ziyade aşırı zor kullanmak suretiyle mücadele etmeye çalışmıştır. Bu durum ise toplumsal konsensüsten çok, büyük toplumsal tepkiler sonuç vererek, kamu yönetimini halen devam eden bir meşruiyet sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır (Aydın, 2017: 258).

Kamu yönetimi vatandaşlar nezdinde devleti temsil eden bir yapı olarak aynı zamanda devletin meşruiyetini de ihtiva eden olgulardan biridir. Çünkü kamu yönetimi açık bir sistem olarak çevresi ile sürekli iletişim halinde bulunmaktadır. Bu çevresel aktörlerden en önemlisini ise halk oluşturmaktadır. Kamu yönetiminin görevlerini yerine getirmede halkın beğenisini ve desteğini kazanması, kamu yönetiminin meşruiyeti açısından bir zorunluluktur. Dolayısıyla kamu yönetiminin sunmuş olduğu hizmetlere karşı vatandaş desteği ve memnuniyeti kamu yönetiminin meşruiyet derecesini de göstermektedir (Doğan, 2014: 61). Oysa son dönemlerde Türkiye’de ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik değişimlere bağlı olarak kamu

yönetimi ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerde önemli farklılıklar yaşanmaktadır. Vatandaşların sayılan gelişmelere bağlı olarak kamu yönetiminden beklentileri artmakta ve bu ihtiyaçların karşılanması kamu yönetiminin meşruluğunu etkilemektedir (Eren, 2003: 61-62). Gerek kamu yönetimi ile vatandaşlar arasında yaşanan iletişimsizlik problemi, gerekse kamu yönetiminin vatandaşların beklediği hizmetleri yerine getirmedeki eksiklikleri, Türkiye’de vatandaşlar nezdinde kamu yönetiminin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Kamu yönetiminin insanlara ve sosyal olaylara karşı tavır ve davranışları onun meşruiyetinin önemli kaynaklarından biridir. Aydın’a göre, eğer kamu yönetimi kabul edilen kural ve ilkeler doğrultusunda hareket ederse meşruiyeti güçlenir. Başarılı bir kamu hizmeti aşırı kullanma yöntemlerine başvurmak ile değil, halkın özgürce rıza göstermesi, yani toplumsal uzlaşma yoluyla mümkündür. Fakat gerçek uzlaşma için çoğunluğun görüşü yeterli değil, tüm toplum bireylerinin tutum ve davranışları da hesaba katılmalıdır. Bu nedenle gerçek konsensüs için gücü elinde bulunduranlarla yöneticiler arasında yapılacak hareketler konusunda bir görüş birliği olmalıdır (2017: 254-255). Lakin günümüz Türk kamu yönetiminde gerçek bir uzlaşma dayalı kararların alınıp uygulandığı bir durum henüz gerçekleştirilebilmiş değildir.

Aslında Türk kamu yönetiminin sahip olduğu sorunların varlığı onun meşruiyetini olumsuz etkilemektedir. Türk kamu yönetimi kendi içerisinde birçok sorunu barındırmaktadır. Bu sorunların çözülememeleri ve varlıklarını devam ettirmeleri, insanlar nezdinde kamu yönetimini sürekli sorun üreten bir yapıdan ibaret olduğu algısını oluşturmaktadır. Doğan’a göre, kamu yönetiminin bazen eylem ve işlemlerinde adaletli, kamu vicdanı doğrultusunda ve halkı tatmin edici düzeyde faaliyet gösterememesi de büyük problemlere neden olmaktadır. Diğer taraftan bürokrasinin hantallığı, kırtasiyeciliği ve vatandaşlara yabancılaşması gibi sorunlardan dolayı kamu yönetiminin ağır işlemesi yönetim ile vatandaşlar arasında sürekli bir sorun kaynağı olmaktadır. Kamu yönetiminin sahip olduğu sorunlar vatandaşlar ile yönetimi yabancılaştırmakta ve yönetsel işlemleri yasal yollardan halledilmek yerine rüşvet, adam kayırma gibi yollarla görülmeye çalışılmaktadır. Bu ise kamu yönetiminin vatandaşlar nezdinde gayri-meşru olarak algılanmasına neden olmaktadır (2014: 116-117).

Meşruiyet kavramının tarihsel değişkenliği göz önüne alındığında, her dönemde dinamik bir yapıda bulunan ve herkes tarafından kesin bir gözle bakılan ahlak ve özeldede ise adalet kavramı önem kazanmaktadır. Çünkü hangi tarihsel dönemde olursa olsun adalet, yegane güç olarak kabul edilen ve herkesin doğruluğu ve geçerliliği üzerinde konsensüs sağladığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle meşruiyet kavramının tüm dönemlerde kesinlik kazanacak bir forma sokulması onun adalet ile olan ilişkisinde kendisini göstermektedir. Dolayısıyla bir sonraki başlıkta meşruiyet kavramının ahlak ve adalet ile olan ilişkisi irdelenecek ve

kamu yönetiminde meşruiyet sorununa ahlak ve adalet temelinde çözüm aranmaya çalışılacaktır.

5. KAMU YÖNETİMİNDE MEŞRUIYET SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE AHLAK VE ADALET

Türkiye’de kamu yönetiminin meşruiyeti noktasında önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların giderilebilmesi için tarihsel süreç içerisinde birçok çalışma yapılmasına rağmen sorun henüz giderilebilmiş değildir. Türkiye’de kamu yönetiminin meşruiyet sorununun giderilmesinde ahlak ve adaletin önemli bir rolünün olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde öncelikle ahlak ve adalet kavramlarının meşruiyet ile olan ilişkisi incelenecek ve devamında ise Türk kamu yönetiminde meşruiyet sorununun giderilmesinde ahlak ve adaletin nasıl bir role ve öneme sahip olduğu tartışılacaktır.

5.1. Ahlak ve Adalet Kavramları ve Meşruiyet İle Olan İlişkileri

Kamu yönetimin toplum tarafından meşru kabul edilmesinde oldukça önemli bir değer olan ahlak, temelde en iyi yaşama ve davranış biçimini ortaya koymaya çalışan ve iyiliğin ve ideal hayatın oluşturulmasını sağlayan temel olgudur (Bulut, 1996: 97).

Ahlak öncelikle, iyi-kötü ve doğru-yanlış değerlerinin ortaya koyduğu tutum ve davranış kurallarını ifade eder (Kalın, 2015: 100). Ahlak, insanlar arasındaki ilişkileri en iyi şekilde düzenlemek için ortaya konmuş kaidelerin bütünüdür. Yine ahlak, “bir kültür çevresi içinde kabul görmüş, belirlenmiş ve tanımlanmış değerler manzumesi ve amaçlarla, bu değerlerin nasıl yaşatılacaklarını, söz konusu amaçlara nasıl ulaşılabileceğini ortaya koyan kurallar öbeği veya bir insan topluluğunun belli bir tarihsel dönem boyunca, belli türden, inanç, yasak, norm ve değerlere göre düzenlenmiş ve söz konusu düzenlemeye bağlı olarak töreleşmiş, gelenekleşmiş yaşama biçimi” şeklinde tanımlanabilir (Güngör, 1997: 12; Cevizci, 2002: 3)

Ahlakın, bu tanımlamalarından ve anlamlarından esinlenen bir çok düşünür, ahlakı belirli bir toplumda ve belirli bir dönemde geçerli olan bireysel ve toplumsal davranış kurallarının tümü olarak ele almışlar ve ahlakın zamandan zamana, mekandan mekana ve toplumdan topluma değişiklik göstereceğini vurgulamışlardır (Çalışkan, 2013: 23).

Ahlak kavramı meşruiyet ile oldukça yakın ilişki içerisinde bulunan kavramlardan biridir. Toplum, hem bireysel anlamdaki ilişkilerde hem de siyasal otoritenin varlığını kabullenmede bir takım ahlaki ilkelerden hareket etmektedir. Toplum sahip olduğu ahlak anlayışı ile yönetimi meşrulaştırmakta veya gayri-meşrulaştırmaktadır (Okumuş, 2011: 105). Sasani devletinin sahip olduğu hükümdarlık geleneklerine göre, yöneticinin veya hükümdarın diğer tüm insanlardan üstünlüğünü meşrulaştıran yegane şey, sahip olduğu ahlaki erdemlerdir (Ergene, 2001: 62).

Meşruiyetin bağlı olduğu bir diğer önemli kavram ise adalettir. Temelde hak edene hak ettiğinin verilmesi olarak tanımlanan adalet, birçok yönü bulunan geniş bir kavramdır. Bu durum adaletin farklı görünümünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Cevizci'ye göre adalet, “bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin, cisimleştirilmiş, somutlaştırılmış, hayata geçirilmiş olması durumudur”. Çeçen'e göre adalet “hak ve hukukun gerçekleşmesi, yerini bulması”dır. (Cevizci, 1999: 11; Çeçen, 1993: 18). Farabi'ye göre ise adalet, herhangi bir şeyin olduğu gibi kalarak kendi liyakatlerinin icabını ifa etmesi olarak tanımlamıştır (Farabi, 2001: 52).

Adalet özellikle devlet yaşamı için oldukça önemli olan temel kavramlardan biridir. Maverdi, bir ülkede gerek idare mekanizmasının iyi işlemesini gerekse idarecilerin işlerini eksiksiz yapmasını ve ülkenin gelişmesini adalete dayandırarak “saltanatın selameti ve memleketin imarı adalete bağlıdır” demiştir. Faziletli bir yönetim modelini savunan İbn Rüşd, böyle bir yönetimin temelinde adaletin olması gerektiğini dile getirerek devletin ayakta kalması ve düzenin sağlanmasını adalete bağlamıştır. Kınalızade Ali Çelebi ise devletin ancak adalet ile mamur olabileceğini ifade etmiştir (Maverdi, 1998: 200; Şulul, 2015: 85; Kınalızade Ali Çelebi, 2016: 444).

Adaletin devlet yaşamı için bu kadar önemli olmasının temel sebeplerinden biri hiç şüphesiz devletin meşruiyetini sağlamasından kaynaklanmaktadır. Yani tüm tarihsel dönemlerde en üstün erdem olarak kabul edilen adalet, meşruiyetin kaynağıdır. Bir işin, bir davranışın veya bir uygulamanın meşru olup olmaması adalete bağlıdır. Platon'un “adalet” kavramı veya Aristoteles'in “en iyi anayasa” görüşü bu kavram ile sıkı sıkıya bağlıdır. Nizamülmülk'ün, Siyasetname'de oluşturduğu otorite ve gücün toplumdaki herkes tarafından meşru kabul edilmesinin temel kaynağı adalettir. Farabi'nin oluşturmuş olduğu erdemli devletin temelinde adalet bulunmaktadır. Yine İbn Haldun'un asabiyet teorisi adalet temelinde inşa edilmiştir. Öyle ki, hangi dönemde olursa olsun, adalet olmadan ne meşruiyet var olmakta ne de gayri-meşruiyet (Hökelekli, 2009: 133; Gürbüz, 2013: 8; Önder, 2014: 78; Comte-Sponville, 2004: 78).

Ahlak ve adalet, yönetimin vatandaşlar tarafından meşru kabul edilmesinin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Çünkü ahlak toplum üyelerine ahlak ile iç içe olan adaleti, adalet olarak kabullenme noktasında bir yaklaşım tarzı veya bir bakış açısı kazandırmaktadır. Hukuki temelde adalet, insanlardan belli ve asgari düzeyde bazı görevleri yerine getirmesini isterken, ahlaki temelde adalet, insanlardan eşitlik ve iyilik doğrultusunda ulaşılabilecek en yüksek standarda ulaşmasını, en üst düzeyde iyilik yapmasını, hayır işlemesini ve güzel davranışlar sergilemesini istemektedir (Okumuş, 2011: 105). Bu nedenle denilebilir ki hem hukuki hem de ahlaki açıdan yönetim adaleti, bütün insani işbirliği sistemlerinin

temelini oluşturması nedeniyle, insanların bu sistem içindeki hareket ve tavırlarının meşruiyet sınırlarını da belirlemektedir (Eroğlu, 2015: 18).

5.2. Kamu Yönetiminde Meşruiyeti Sağlamada Ahlak ve Adaletin Rolü

Türk kamu yönetimini meşruiyetini etkileyen unsurların başında kamu yönetiminin elinde bulunan gücü nasıl kullandığı gelmektedir. Güç, kamu yönetiminin kendisinden beklenen görevleri yerine getirmesinde gerekli olan önemli bir olgudur. Lakin Türkiye’de kamu yönetiminin elinde bulundurduğu gücü vatandaşlara hizmet sunmak yerine zor kullanmak suretiyle kendisini meşrulaştırma aracı olarak kullanması, kamu yönetiminin vatandaşlar nezdinde meşruiyetini olumsuz etkileyen temel nedenlerden biridir.

Gücün meşrulaşmasında ahlak ve adalet önemli bir olgudur. Özellikle adalet hem bütün erdemlerin başı hem de gücün meşruiyetini belirleyen temel etkidir. Eğer devlet gücünü adalete uygun kullanmıyorsa ve adalete uygun emirler vermiyorsa yaptıklarını meşru gösteremez (Hatemi, 1997: 33). Dolayısıyla öncelikle söylenebilir ki Türk kamu yönetiminde, kamu yönetiminin elinde bulundurduğu gücün meşrulaşmasında en önemli etken adalettir ve kamu yönetiminin sahip bulunduğu gücü, tarihsel süreç içerisinde olduğu gibi baskı ve meşrulaştırma aracı olarak değil, adalet doğrultusunda kullanması gerekmektedir. Bu durum kamu yönetiminin güç kullanmasını kendiliğinden meşrulaştırmada çok önemli bir durumdur.

Ahlak, kamu yönetiminin meşruiyetinde adalet ile birlikte düşünülmesi gereken temel kavramlardan biridir. Vatandaşlar, ahlaki olarak nitelendirmedikleri yöneticilere ve bunların almış olduğu kararları uygulayan kamu yönetimine karşı güvensizlik yaşamaktadır. Ahlakın olmadığı bir kamu yönetiminde vatandaş beklentilerinin dikkate alınması ve hizmetlerde kamu yararının sağlanması oldukça zordur. Bu durum kamusal gücün halkın beklentilerine göre değil, kamu yönetiminin kendi istekleri doğrultusunda kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Sonuç itibarıyla kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinin vatandaşlar tarafından benimsenmesi zorlaştırmakta ve kamu yönetiminin meşruiyeti olumsuz etkilemektedir. Ancak ahlaki temelde düşünülmüş bir gücün adil bir şekilde kullanılması kamu yönetiminin meşruiyetini olumlu yönde etkileyebilir.

Weber, yasal-ussal otorite, karizmatik otorite ve geleneksel otorite olmak üzere üç farklı otorite türü olduğunu ifade etmiştir. İnsanlar bu meşruluk temellerine bağlı olarak yöneticilerine itaat etme yükümlülüğü altına girerler ve yöneticiler de bu temeller üzerinden vatandaşlarından itaat beklerler. Weber otorite tiplerinden bahsederken, günümüz modern dünyasında yaygın olarak kullanılan otorite tipinin yasal-ussal otorite olduğunu belirtmektedir. Bu noktada devletin güç konusunda yetki sahibi olmasının ve meşruiyetin sağlanmasının temel şartı olarak hukuk veya hukuk devleti karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz, 2015: 272; Gönenç, 2001: 134; Çetinkaya, 2009: 9). Dolayısıyla günümüzde tüm eylem ve işlemlerini hukuk

kuralları doğrultusunda yerine getiren Türk kamu yönetiminin meşruiyetinin hukuk kuralları açısından incelenmesi önem arz etmektedir.

Hukuk kuralları adalet temelinde anlam kazanmaktadır. Yani hukukun temel unsurlarından birini oluşturan adalet, hem hukuku tamamlayan hem de ona meşruluk kazandıran bir değerdir. Bilindiği üzere hukuk, bir toplumsal düzeni içerir ve varlık nedeni de adalettir. Dolayısıyla hukuk, kendisini adalet temelinde işler halde bulmakta ve adaletten ayrı düşünülemez. Hukuk, gerek var olan devlet ve toplumsal düzeni korumak, gerekse düzeni değiştirmeyi meşrulaştırmak için daima adalete başvurur (Kılıç, 2011: 53-54; Okumuş, 2011: 105). Adalet temelinde oluşturulmamış bir hukuk kuralının meşruiyeti ise düşünülemez. Zira Kant'a göre, hukuki rejimin meşruluğu adalete dayanmasına bağlıdır. Başka bir ifade ile hukuk, tüm yurttaşlar tarafından makul bir şekilde doğru ve adil kabul edildiği takdirde meşru olabilir. Aynı düşünce ile İbn Miskeveyh'e göre, hükümdara meşruiyetini veren, ilgili düzlemlerde gereken adaleti sağlamasıdır (Kılınç, 2013: 33; Rosenfeld, 2014: 40; Karagözoğlu, 2002: 113).

Kamu yönetiminde gerçekleştirilen faaliyetlerin temeli olan yasaların ilişkili olduğu bir diğer unsur ahlaktır. Yasalar kamu görevlilerinin davranışları üzerinde dışsal bir denetim ve denetleme aracı olarak faaliyet gösterirken, ahlak, içsel bir yönlendirme ve denetleme sağlamaktadır (Yılmaz, 2014: 265; Apa ve Öktem, 2014: 60). Kamu yönetiminde her ne kadar yasal düzenlemelerle dışsal denetim sağlanmaya çalışılsa da dışsal kontrol araçlarının etkinliği tartışmalıdır. Çünkü hukuk kurallarının var olması her zaman bu kurallara uyulduğu anlamına gelmemektedir (Akıllı vd., 2013: 6; Koçberber, 2008: 68). Dolayısıyla burada önemli olan personelin ahlaki karakterini geliştirmesidir (Demirci ve Genç, 2008: 47-48). Çünkü bireye gerçek değerini veren ve onu yükselten ruhsal yetkinliktir. Ruhsal yetkinliğe erişmiş insan özdenetimini sağlayabilen ve akli melekelerini tutkularından üstün tutabilen insandır. Özdenetim sahibi bir insan erdemli bir insandır. Bu nedenle ahlaki davranışların kaynağında içsel unsurlar, dışsal unsurlara göre daha önemlidir (Cihan, 2009: 731). Yani ahlak, adalet gibi, kamu yönetiminde yasalardan önce var olması gereken ve aynı zamanda yasaların başarılı bir şekilde uygulanmasında kritik bir rol oynayan oldukça önemli bir olgudur.

Günümüzde idarecinin ve siyasi iktidarın meşruiyeti için göz önünde en fazla tutulan temel ilke hukukun üstünlüğü/hukuk devleti ilkesidir. Hukuk devleti, "hukukun üstünlüğüne inanan, adaletli bir hukuk düzenine ve bağımsız bir yargıya sahip olan, kişi hak ve özgürlüklerini koruyan ve yasaları evrensel hukuk kurallarına dayanan devleti" ifade etmektedir (İkinciogulları, 1997: 28). Aslında adalet, birey ve devlet arasındaki ilişkilerde ve ortaya çıkan sorunların çözümünde "hukuk devleti/hukukun üstünlüğü" adını almaktadır. Yani hukuk devletinde adalet amaçtır, hukuk devleti ise araçtır (Ergül, 2015: 242). Dolayısıyla hukuk devleti veya hukukun

üstünlüğü söylemi adaletin temel amaç edinildiği ve meşruiyetin bu amaç doğrultusunda sağlandığı devleti ifade etmektedir.

Devlet yönetiminde hukuk devletinin üstünlüğünü benimseyen ve kralın yetkilerinin kanunlar tarafından kısıtlanmasını düşünen Kutadgu Bilig, Gazali ve Mevlana da, hukuk kurallarının adalet üzere inşa edilmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Kutadgu Bilig, devletin ancak adil kanunlarla ayakta durabileceğini ve devlet yönetiminde bulunanlar ile tüm halkın bu kanunlara riayet etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre adaletle oluşturulan kanunlar ile toplumsal düzen sağlanacak, kişilerin zenginleşmesi ile devlet zenginleşecek ve böylece topluma hizmet etmek amacı ile oluşturulmuş tüm kurum ve kuruluşların meşruiyeti güçlenecektir (Doğan, 2002: 77; Kutadgu Bilig, 1570-1571). Gazali, yöneticilerin hukukçular tarafından hazırlanan kanunlar doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğini ve idarenin meşruiyetinin ancak oluşturulan bu kanunlarla sağlanabileceğini ifade etmiştir. Mevlana ise, mutlak iktidarın yaratıcıya ait olduğunu belirtmekle birlikte dünyadaki siyasi iktidarın kaynağının halk olduğunu ve onun rızası ile iktidarda kalındığını belirtmiştir. Ona göre halk yöneticiye hukukun üstünlüğünü yani adaleti sağlamak amacıyla sınırlı bir şekilde yetki vermektedir. Burada yönetimin meşruiyetinin halk ve halkın rızası olduğu görülmektedir. Mevlana'nın "Adil olmayan iktidarın, hiçbir gücünün olmadığını gör!" sözü adalet ile meşruiyet arasındaki ilişkiyi en güzel şekilde açıklamaktadır (Öçal, 2010: 765; Ergül, 2015: 240).

Görüldüğü üzere hukuk-ahlak-adalet-meşruiyet kavramları birbirlerine sıkı bir şekilde bağlı ve birbirlerini önemli ölçüde etkileyen kavramlardır. Zira hukuk, ancak ahlak ve adalet temelinde meşruiyet kazanabilmektedir. Günümüzde Türk kamu yönetimi hukukun üstünlüğünü benimsemekte ve hukuk kurallarına bağlı bir şekilde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla kamu yönetiminin vatandaşlar nezdinde meşruiyet kazanabilmesi aslında hukuk kurallarının meşruluğu ile yakından ilişkilidir. Yapılan açıklamalardan hareketle, Aydın'ın da ifadeleri ile söylenebilir ki; kamu otoritesinin meşruiyeti öncelikle hukuk sisteminin meşruiyeti ile doğrudan ilişkilidir (2017: 254). Diğer bir ifade ile kamu yönetiminin meşruiyetinin sağlanabilmesi için ahlak ve adalet temelinde oluşturulmuş yasal düzenlemelerin varlığı bir zorunluluktur.

Yönetimin meşruluğunu sağlamada oldukça etkili olan adalet için güçlü bir otoritenin varlığı gereklidir. Maverdi'ye göre yöneticinin en önemli vasfı otoritenin gücüdür ve bu gücü öncelikle adaleti tesis etmekte kullanmalıdır (2000: 74). Devlet güçlü otoritesini korumak zorundadır. Devlette otorite zayıflayınca vatandaşlar arasındaki hukuki bağlar gevşer ve toplumsal düzen bozulur. Düzenin bozukluğu ise devlete güvensizlik şeklinde görülür. Yine devlet otoritesinin zayıflaması adaletin de zayıflamasına neden olmaktadır. Toplum yaşamında adaletin bozulması, toplumun düzenini sarsar. Aşırı hallerinde ise bu düzeni yıkıcı olur. Zira adaletin

ortadan kalkması ile toplumlar ve devletler yıkılmıştır. Bu doğrultuda Gazali, güçlü bir otoriteye vurgu yaparak devlet başkanının görevini, “halka adil davranılması ve ülkede adaletin hakim kılınması” olarak belirlemiştir (Topçu, 2014: 53; Topçu, 2015: 99; Korkmaz, 1995: 137).

Görüldüğü üzere güçlü bir otorite ile düzenin sağlanmasında adalet kavramı önem kazanmaktadır. Platon’a göre büyük devletlerin sahip olduğu güç bir adalet mekanizmasının var olmasına bağlıdır (2016: 52). Adalet devletin hem düzenin sağlanması amacıyla uyguladığı yöntemlerinde hem de bu yöntemlerin sonuçlarında bulunmaktadır. Devletin bütün uygulamalarında adil olması yöntemi, tüm birey ve grupların çıkarlarını eşit saymak ve bunlar arasında bir uyumu sağlaması ise sonucu ifade etmektedir. Bu uyum ve adil yöntemle toplum, devlete boyun eğmenin ötesine geçmekte ve devlete bağlılık artmaktadır. Bu durum otoritenin de aynı zamanda meşruluğunu sağlamış olmaktadır (Gökçe, 2013: 5). Dolayısıyla Türk kamu yönetiminde oluşabilecek bir otorite boşluğu adaleti olumsuz yönde etkileyebilir ve kamu yönetiminin meşruiyetine zarar verebilir. Yine otoritenin olması gereken düzeyde tutulması da adaletin sağlanabilmesi açısından önemli bir konudur. Otoritenin aşırı hissedildiği bir kamu yönetiminde düzen sarsılabilir ve kamu yönetimi kendisinden beklenen görevleri yerine getiremeyebilir. Otoritesizlik ile aşırı otorite arasında dengenin sağlanmasını ifade eden bu durum ise yine adaletin varlığı ile mümkündür. Diğer bir ifade ile Türk kamu yönetiminde meşruiyetin sağlanabilmesi için otoritenin adaletli bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

Türkiye’nin tarihsel süreç içerisinde demokratikleşmesine paralel olarak kamu yönetiminin demokratikleşememesi, toplumun siyasallaşması ve demokratikleşmesi ile kamu yönetiminin siyasallaşması ve dolayısıyla siyasal iktidara karşı aşırı zor kullanma yöntemleri ile mücadele edilmesi Türk kamu yönetiminin meşruiyetine zarar vermiştir. Buradaki temel problem kamu yönetiminin süreç içerisinde siyasallaşmasıdır. Oysa siyasallaşma meşruiyete zarar veren önemli sorunlardan biridir. Woodrow Wilson, kamu yönetiminin siyasete karışmasına veya siyasallaşmasına karşıdır. Zira Ona göre ancak siyasetten arınmış bir kamu yönetimi verimliliğini ve siyasal sürecin işlerliğini artırabilir (Bayırbağ ve Göksel, 2013: 157). Bu nedenlerden dolayı, kamu yönetiminin siyasallaşmadan arındırılması gerekmektedir. Çünkü siyasallaşan kamu yönetimi tarafsızlığını yitirebilmekte ve gayri ahlaki ve adaletsiz davranışlar sergileyebilmektedir. Bu durum da kamu yönetiminin meşruiyetini olumsuz etkileyebilmektedir.

Unutmamak gerekir ki, adaleti benimsemiş bir yönetim, herhangi bir ferde veya zümreye imtiyazlı davranamaz ve bütün fertleri eşit kabul eder. Bunun aksi bir tutum, yönetimin meşruiyetini kaybetmesine neden olur (Mevdudi, 2016: 513-516). Adalet üzerine oluşturulmuş bir kanun tüm toplumun ortak faydasına hizmet eden bir kanundur. Yasa, sadece “yasa” olduğu için uygulanmayı ve uyulmayı hak edecek bir metin değildir. Aynı şekilde adil bir yönetici de kendi özel çıkarları yerine

toplumun ortak çıkarlarını göz önünde bulunduran bir yöneticidir. Tıpkı yasalar ve yöneticiler gibi, adil olmayan bir kurum veya adil olmayan bir uygulama meşruiyetini yitirmektedir. Kamu yönetiminin de sahip olduğu otorite veya güç kendi gücü değil, hukuken kendisine verilen toplumun gücüdür. Eğer insanlar devlet veya onun kurumlarının yaptığı çalışmalarına rıza gösterirse devlet veya sistem meşrudur (Otacı, 2015: 571; Arslan, 2007: 287; Aydın, 2017: 254).

Meşruiyet kavramı açısından rıza göstermek ile birlikte itaat de önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Weber'e göre bireyler, kullanılan yetkinin meşru olmadığını düşündükleri insanlara itaat etmezler. Bu nedenle adalet temelli meşruiyet, beraberinde itaati getiren bir kavramdır. İslam hukukuna göre adalet, itaatin karşılığı ve zulmün de karşıtıdır (Sennett, 2005: 30; Güriz, 2013: 22). Devlet otoritesinin meşruluğu, bütün insanların aynı tarzda kanunlara itaati şeklinde görülür. Bu itaatin mutlak olduğu yerde devlet kuvvetlidir. İtaatin gevşediği yerlerde devlet zayıftır. Maverdi'ye göre halka düşen, adaletli, rahmetli ve şefkatli davranmak şartıyla idareciye itaat etmektir. Görüldüğü üzere iktidarın meşruluğu ve yönetilenlerce kabul edilmesi doğal olarak ona itaat edilmesi sonucunu doğurmaktadır (Topçu, 2014: 156; Maverdi, 2000: 285; Teziç, 2013: 103).

Yapılan açıklamalardan hareketle, Türk kamu yönetiminde meşruiyetin sağlanabilmesi için genelde ahlakın ve özelde ise adaletin önemli bir yeri bulunmaktadır. İnsanların meşru gördükleri bir yönetime itaati ancak adalet ile ortaya çıkabilecek bir durumdur. Zira vatandaşlar ancak adalet konusunda ortak bir fikre ulaşabilmekte ve itaati fiili hayata dökülebilmektedirler. Türk kamu yönetiminin her aşamasında ahlaki değerlerin ve özellikle adaletin tesis edilmesi ile yönetim varlık nedenine uygun bir şekilde çalışacak ve insanlar kamu yönetimine güven duyacaktır. Bu durum ise kamu yönetiminin meşruiyetine katkı sağlayacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çoğunluğun onayladığı, dine uygun olan, kamu vicdanının kabul ettiği veya rıza gösterdiği eylem ve uygulama gibi anlamlar gelen ve rıza ve itaat kavramları üzerinde yükselen meşruiyet, devlet yönetimi ve özellikle kamu yönetimi için oldukça önemlidir. Çünkü meşruiyet, vatandaşların müşterek ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla faaliyet gösteren kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinin yine vatandaşlar tarafından kabul edilmesi ile ortaya çıkmakta ve kamu yönetiminin toplum tarafından benimsenmesini sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile kamu yönetiminin hem vatandaşlar tarafından benimsenmesi hem de amacı doğrultusunda faaliyet göstermesi meşru bir yönetim anlayışını gerektirmektedir.

Meşruiyet hem ahlak ile hem de adalet ile yakından ilişkili bir kavramdır. Meşruiyetin ahlak ile olan ilişkisi toplumsal ahlak anlayışı boyutuyla ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki toplum, sahip olduğu ahlak anlayışı doğrultusunda yönetimi meşrulaştırmakta veya gayri meşru olarak değerlendirmektedir. Burada toplumun

ahlak anlayışı ile orantılı bir şekilde faaliyet gösteren kamu yönetiminin meşru kabul edileceği çıkarımı yapılabilir. Dolayısıyla meşruiyet ahlak ile şekillenen bir olgudur.

Meşruiyetin adalet ile olan ilişkisi ise, doğrudan adaletin kendi doğasından kaynaklanmaktadır. Adaleti kendi içerisinde barındırmayan bir yönetim, toplum tarafından meşru görülmemektedir. Yani adalet meşruiyetin kaynağı olmakla birlikte meşruiyete anlam katan bir değerdir.

Türk kamu yönetiminde meşruiyetin temel kaynağını hukuk devleti ilkesine bağlılık veya hukuk kuralları çerçevesinde hareket etmek oluşturmaktadır. Bu nedenle meşruiyetin adalet ile olan ilişkisi, günümüz modern dünyasında, hukuk ile olan ilişkisi ekseninde değerlendirilmelidir. Hukukun temelini ve varlık nedenini oluşturan adalet, hukuk kuralları yoluyla toplumsal hayata nüfuz etmekte ve yönetimin yasalar çerçevesinde yaptığı eylem ve işlemleri meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetiminin meşruluğu hukuk kurallarının meşruluğu ile yakından ilişkilidir.

Kamu yönetiminin eylem ve işlemlerini gerçekleştirebilmesi için elinde güç kullanma yetkisi bulunmaktadır. Bu güç Türk kamu yönetiminde tarihsel süreç içerisinde baskı ve meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Lakin unutulmamalıdır ki, kamu yönetiminin sahip olduğu gücü meşrulaştırmasının yegane yolu baskı ve zor kullanmak değil, o gücü ahlak ve adalet doğrultusunda kullanmasında saklıdır. Yapılan açıklamalardan hareketle söylenebilir ki, Türk kamu yönetiminde ahlak ve adaletin hakim kılınması, yönetimin toplum nezdinde meşrulaşmasında etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akıllı, H. S. Çam, S. Kılınç, S. ve Kızılboğa, R. (2013). Kamu personelinin etik ihlallerine verdikleri önem derecesi ve etik ihlallerin bildirimini konusundaki görüşleri, *Sayıştay Dergisi*, (89), ss. 5-33.
- Apa, Y. ve Öktem, M. K. (2014). Kamu hizmeti değerlerine ilişkin kavramsal bir analiz, Ed.: Uludağ, F. Ertan, K. A. ve Özgen, H., *Kamu etiği seçilmiş kongre bildirileri kitabı*, Ankara: TODAİE Yayını, ss. 60-77.
- Arslan, A. (2007). *İlk çağ felsefesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, A. H. (2017). *Türk kamu yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bal, H. (2014). Siyaset teorisinde otorite kavramı, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), ss. 247-255.
- Balcı, M. (2016). Hak-adalet-özgürlük-meşruiyet temelinde bağımlılıklarımız, Balcı, M. (Ed.), *Genç hukukçular hukuk okumaları birikimler V*, İstanbul: Hukuk Vakfı Yayını.
- Bayırbağ, M. K. ve Göksel, A. (2013). Kamu yönetimi, Atılğan, G. ve Aytekin E. A. (Ed.), *Siyaset bilimi*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Berger, P. L. (1995). Dini kurumlar, (Çev. Çiftçi, A.), Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (19), ss. 425-465.

- Besler, S. ve Oktal, Ö. (Ed.), (2012). *Yönetim bilimi I*, Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Birsin, M. (2012). Ortaçağdan aydınlanmaya Kıta Avrupa'sında meşruiyet paradigmasının dönüşümü, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), ss. 5-23.
- Bulut, M. (1996). Sosyolojik açıdan ahlak ve ahlak eğitimi, *Diyanet İlmî Dergi*, 32(1), ss. 97-105.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cihan, M. (2009). *Sokrates ve etik eğitimi, Kamu etiği sempozyum bildirileri kitabı 2*, Ankara: TODAİE Yayını, ss. 722-732.
- Comte-Sponville, A. (2004). *Büyük erdemler risalesi*, (Çev. Ergüden I.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Çalışkan, Ö. (2013). Ahlak kavramının kelime olarak siyasi söylem içerisinde kullanılması: sosyal medya ortamı olarak Twitter örneği, *Global Media Journal Turkish Edition*, (2), ss. 20-50.
- Çeçen, A. (1993). *Adalet kavramı*, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Çetin, H. (2003a). Demokratik meşruiyet versus karizmatik meşruiyet, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), ss. 91-108.
- Çetin, H. (2003b). Siyasetin evrensel sorunu: iktidarın meşruiyeti-meşruiyetin iktidarı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(3), ss. 61-88
- Çetinkaya, M. B. (2009). Hukuksal ve siyasal açıdan meşruiyet, Balcı M. (Ed.), *Genç hukukçular hukuk okumaları birikimler V*, İstanbul: Hukuk Vakfı Yayını, ss. 9-31.
- Çiftçi, O. Z. (2012). Maverdi düşüncesinde din-devlet ilişkisi, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), ss. 81-99.
- Davutoğlu, A. (2003). Küreselleşme ve AB-Türkiye ilişkiler çerçevesinde ulusal egemenliğin geleceği, *Anayasa Yargısı Dergisi*, (20), ss. 46-58.
- Demirci, M. ve Genç, F. N. (2008). Türkiye'de kamu yönetimi reform sürecinde etik yapılanma, *Amme İdaresi Dergisi*, 41(2), ss. 43-58.
- Doğan, K. C. (2014). *Karşılaştırmalı ülke incelemeleri bağlamında Türk kamu yönetiminde Ombudsmanın uygulanabilirlik analizi*, Yayımlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, N. (2002). Kutadgu Bilig'in devlet felsefesi-II, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), ss. 77-94.
- Ekşi, H. (2010). Bugünü anlamak için Max Weber'i yeniden okumak, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), ss. 187-198.
- Eren, V. (2003). Kamu yönetiminde meşruluk temeli olarak müşteri odaklı yönetim yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(1), ss. 55-70.

- Ergene, B. A. (2001). On Ottoman justice: interpretations in conflict (1600-1800)", *Islamic Law and Society*, 8(1), ss. 52-87.
- Ergül, E. (2015). Mevlana'nın düşünce dünyasının siyasal ve toplumsal boyutları, Akıncı M. ve Şafak, G. N. (Ed.), *1. Türk İslam siyasi düşüncesi kongresi bildiriler kitabı*, Aksaray, ss. 239-256.
- Eroğlu, F. (2015). Kur'an'daki İslamiyetin yönetim düşüncesi, *Yenifikir Dergisi*, 1(14), ss. 7-29.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu yönetimi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Fanid, E. N. (2014). Siyasetin meşruluğu ya da meşruiyetin siyaseti, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), ss. 28-39.
- Farabi, (2001). *El-Medinetü'l Fazıla*, (Çev. Danışman N.), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi.
- Gökçe, G. (2013). Türkiye'de vatandaşların kamu yöneticileri ve kamu kurumlarına güveni, İsbir, E. G. (Ed.), *Kamu yönetiminde değişim ve güncel sorunlar*, Ankara: TODAİE Yayını.
- Gönceç, L. (2001). Meşruiyet kavramı ve anayasaların meşruiyet problemi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(1), ss. 131-152.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürbüz, A. (2013). *Hukuk ve meşruluk*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Güriz, A. (2013). *Adalet kavramı*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayını.
- Hacip Y. H. (2005). *Kutadgu Bilig*, (Çev.: Arat, R. R.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Felsefe ansiklopedisi: kavramlar ve akımlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hatemi, H. (1997). Devlet ne demek oluyor?, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, (1), ss. 31-35.
- Hegel, G. V. F. (1991). *Hukuk felsefesinin prensipleri*, (Çev. Karakaya, C.), İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Hökelekli, H. (2009). Adalet, *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*, (5), ss. 132-138.
- İkinciogulları, F. (1997). Hukuk devleti, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 28-30.
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2015). Rousseau ve çoğunlukçu demokrasi anlayışı, *Alternatif Politika*, 7(3), ss. 457-489.
- Kalın, İ. (2015). *Akıl ve erdem*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Karagözoğlu, H. (2002). Ahlak düşüncesinde siyaseti aramak: İbn Miskeveyh'te "adalet" kavramının siyasi yansımaları, *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 14(27), ss. 93-118.
- Kılıç, H. (2011). Değerler filozofisi ve hukuksal değerler, *Eğitim-Bir-Sen Dergisi*, (19), ss. 51-54.
- Kılınç, B. (2013). Kendi kendini açıklayan bir kavram: adalet, Balcı M. (Ed.), *Genç hukukçular hukuk okumaları IV*, İstanbul: Hukuk Vakfı Yayını, ss. 29-51.

- Kınalızade Ali Çelebi, (2016). *Ahlak-ı Alai*, (Çev. M. Demirkol), Ankara: Fecr Yayınları.
- Koçberber, S. (2008). Dünyada ve Türkiye’de denetim etiği, *Sayıştay Dergisi*, (68), ss. 65-89.
- Korkmaz, F. (1995). *Gazali’de devlet*, Anakra: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutlu, A. ve Koç, F. (2017). Devlet akıllı kavramında “devlet adamı” figürü, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 72(2), ss. 333-354.
- Malkoç, E. S. (2017). Siyasi yönetimde meşruiyet sorunu, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), ss. 85-97.
- Maverdi, (1998). *Edebü’l-Dünya ve’l-Din*, (Çev. Akın A.), İstanbul: Çelik Yayınları.
- Maverdi, (2000). *Nasihati’l-Müluk*, (Çev. Sarıbyık M.), İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Mevdudi, 2016. *İslam’da hükümet*, (Çev. Gencer A.), İstanbul: Hilal Yayınları.
- Mutlusu, A, F. (2001). Yönetimsel yapıların oluşumunu ve niteliğini belirleyen etkenler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), ss. 72-94.
- Mütevellioğlu, N. (2006). Sosyal devletin meşruiyeti, *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), ss. 1-21.
- Okandan, G. R. (1959). *Umumi amme hukuku dersleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Okumuş, E. (2001). Din-toplum ilişkilerinde dini meşruiyet ve dini meşruiyet bağlamında geçen yüzyılın sosyal görünümü, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), ss. 81-94.
- Okumuş, E. (2011). Meşruiyet ekseninde adalet dayalı anayasa, *Tarih Bilinci-Tarih ve Kültür Dergisi*, (15-16), ss. 104-108.
- Otacı, C. (2015). Hukuka rağmen kanun, hakimın direnme hakkı ya da radbruch formülünü hatırlamak, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (120), ss. 571-616.
- Öçal, Ş. (2010). Osmanlılarda ve Hıristiyan batıda siyasi otoritenin meşruiyetinin sınırları ve felsefi-teolojik temelleri, Serin İ. (Ed.), *Birinci uluslararası felsefe kongresi bildiriler kitabı*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını, ss. 763-788.
- Önder, Ö. (2014). *Yönetimde adalet ve saadet-bir nasihatname geleneği olarak Siyasetname-*, İstanbul: Lotus Yayınları.
- Özdemir, G. (2014). Weberyen anlamda Türklerde otorite ve meşruiyet ilişkisi (15. yüzyıl Osmanlı dönemine kadar), *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(2), ss. 69-90.
- Özer, H. (2014). Otorite kavramı ve Reşat Nuri Güntekin’in romanlarında otoritenin yansımaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), ss. 135-146.
- Platon, (2016). *Devlet*, (Çev. Alagöz E.), Ankara: Panama Yayınları.

- Rosenfeld, M. (2014). The rule of law and the legitimacy of constitutional democracy, (Çev. Aslan V.), *Hukuk Kuramı Dergisi*, 1(2), ss. 30-61.
- Rousseau, J. J. (2017). *Toplum sözleşmesi*, (Çev. Günyol, V.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sennett, R. (2005). *Otorite*, (Çev. Durand K.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). Siyasal meşruiyet sorununun kavramsal ve görgül boyutları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), ss. 1-18.
- Şavklı, C. ve Aydın, T. (2013). Atatürk döneminde bürokrasinin yeniden yapılandırılması, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (87), ss. 67-90.
- Şulul, C. (2015). *İbn Rüşd'ün siyaset felsefesi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Teziç, E. (2013). *Anayasa hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Topçu, N. (2015). *Ahlak*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2014). *İradenin davası ve devlet demokrasisi*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Vergin, N. (2003). *Siyasetin sosyolojisi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Weber, M. (2015). *Sosyolojinin temel kavramları*, (Çev. Beyaztaş M.), İstanbul: Yarı Yayınları.
- Yılmaz, E. G. (2014). Kamusal bilgileri ifşa (Whistleblowing): kamusal sadakat mi kurumsal ihanet mi? kamu kurumları açısından bir teorik tartışma, Uludağ, F. Ertan, K. A. ve Özgen, H. (Ed.), *Kamu etiği seçilmiş kongre bildirileri*, Ankara: TODAİE Yayını.